

3. Кобильченко В.В., Омельченко І.М. Спеціальна психологія : підручник. Київ : ВЦ «Академія», 2020. 224 с.
4. Маслоу А. Самоактуалізація. Психологія личности: тексти. М.,1982.
5. Хорни К. Наши внутренние конфликты. Конструктивная теория невроза. СПб,1997. 240 с.

Костенко Т.М.
*кандидат психологічних наук,
старший дослідник,
завідуюча відділом освіти дітей з порушеннями зору
Інституту спеціальної педагогіки та психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
м. Київ, Україна*

ПСИХОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ В РЕАБІЛІТАЦІЇ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ ПО ЗОРУ

Втрата зору призводить до певної перебудови психіки і поведінки, будується нова система переживань, порушується звичне стереотипне світосприйняття, включається новий адаптаційний режим. На початкових етапах цей процес супроводжується різкими, негативними емоційними проявами пригніченості, тривоги, страху. В структурі особистості відбувається трансформація окремих ознак особистісного неблагополуччя в стійкі психічні стани, які в подальшому можуть накласти відбиток на всю систему життєдіяльності. У значної частини осіб з інвалідністю по зору формується стигматизована («інвалідизована») ідентичність з деструктивними стратегіями соціального функціонування.

Для людини з інвалідністю, на шляху до соціалізації зустрічаються перешкоди не лише через недостатнє здоров'я, але й за рахунок майже неминучих психологічних порушень у комунікативній і соціальній сферах. Інвалідизуючі чинники впливають на різні аспекти функціонування цих осіб,

через що часто спостерігається дезадаптація до життя, депресивні стани, несформованість образу власного «Я», низька цілеспрямованість, висока тривожність та конфліктність. Автори зазначають, що особам з інвалідністю нерідко притаманна соціальна дезадаптація, депресія, низький рівень розвитку комунікативних навичок і, як наслідок цього, емоційна нестабільність, неадекватна самооцінка, емоційні проблеми [1].

Недостатній рівень розвитку компенсаторних здібностей, знижений рівень адаптаційного потенціалу, наявність внутрішньо-особистісних конфліктів, невизначеність життєвих планів та установок, пізня інтеграція у суспільство, відчуття власної неповноцінності та неспроможності у людей з інвалідністю, зокрема незрячих, на фоні їх прагнення до самоактуалізації та самореалізації, викликають низку особистісних та соціально-психологічних проблем.

Нині в Україні актуальним напрямом соціальної політики є перехід від медичної до соціальної моделі інвалідності, яка привертає увагу до життєвої активності осіб з інвалідністю по зору. Соціальна модель інвалідності полягає у взаємозв'язку між людиною з інвалідністю та соціумом, а не фіксування відхилення у її здоров'ї та розвитку, як це притаманно медичній моделі і було характерно для радянської системи управління. В ній окреслено, що суспільство має задовольнити потреби цих людей у певному обладнанні та у організації життєвого середовища таким чином, щоб вони змогли стати активними і дієздатними членами суспільства [2].

Оцінюючи реабілітаційний потенціал осіб з порушеннями зору, можна стверджувати, що є такі внутрішні резерви особистості, завдяки яким можлива компенсація обмежених можливостей.

Як засвідчують численні вчені, комплексність діагностичних досліджень забезпечує чітке уявлення про індивідуальні особливості когнітивних, емоційних, мотиваційних, комунікативних процесів, ціннісні орієнтації осіб з порушеннями зору.

Психологічна складова реабілітаційного потенціалу таких індивідів залежить від показника особистісних можливостей, на що й спрямовуються заходи реабілітаційного процесу. Тобто, програма реабілітації ґрунтується на оцінці психічного стану незрячих з урахуванням можливих змін всіх рівнів функціонування особистості.

З метою забезпечення максимальної ефективності процесу реабілітації незрячих, вкрай необхідно застосовувати психологічну реабілітацію на всіх етапах медико-соціальної експертизи та соціальної реабілітації. У період реабілітації таких осіб відбувається становлення нового рівня самосвідомості, зміна уявлення про себе, що визначається прагненням зрозуміти себе, свої можливості і особливості, як ті, що об'єднують їх з іншими людьми, так і ті, що відрізняють їх від них. Тому, що саме з психологічними станами таких осіб пов'язані різкі коливання у ставленні до себе, нестійкість самооцінки, неприйняття образу свого тіла тощо.

Саме психологічна реабілітація передбачає психокорекцію та психотерапію з даною категорією людей, що дає змогу формувати чи піддавати корекції індивідуально-психологічні установки незрячих на процес реабілітації, підвищення рівня їх самооцінки. Зазначимо, що психологічна реабілітація осіб з інвалідністю по зору не може розглядатись у відриві від інших моделей реабілітації. Психологічна діагностика, психологічна консультація, психологічний тренінг, психокорекція і психотерапія становлять, психологічний супровід процесу реабілітації в рамках інших комплексних моделей [3,4].

Психологічне консультування є спеціально організована взаємодія між психологом і сім'єю (або з кожним членом сім'ї – окремо), яка потребує психологічної допомоги, з метою вирішення проблем. Психологічне консультування включає в себе: виявлення значимих для людини з порушеннями зору проблем соціально-психологічного змісту; в області міжособистісних взаємин, спілкування, поведінки в сім'ї, в групі (навчальної,

трудової), в суспільстві, при вирішенні різних конфліктних ситуацій, проблем особистісного зростання, соціалізації та інших; обговорення виявлених проблем з метою розкриття і мобілізації внутрішніх ресурсів для їх подальшого вирішення; надання первинної психологічної допомоги у вирішенні виявлених соціально-психологічних проблем, у відновленні адекватних соціальних відносин і в формуванні позитивної установки на соціально-психологічну реабілітацію; попереднє визначення типу (виду) необхідної в подальшому послуги з психологічної реабілітації, уточнення її змісту в кожному конкретному випадку.

Список використаних джерел:

1. Blynova, O., Kostenko, T., Negin, Y., Fedorova, O., Chaban, O., Pyslar, A., & Popovych, I. (2021). Research of the Relationship Between Perfectionism and Feelings of Loneliness of Youths. *Postmodern Openings*, 12(2), 01-17. <https://doi.org/10.18662/po/12.2/294>

2. Kostenko, T., Petrykina, A., Los, O., Legkiy, O., Palamar, O., & Popovych, I. (2022). Psychological and pedagogical experiment of research into the rehabilitation impact of typhlo devices on the formation of people with visual impairments. *Amazonia Investiga*, 11(52), 175-185. <https://doi.org/10.34069/AI/2022.52.04.19>

3. Костенко Т.М. Theoretical and methodological approaches of psychological support of adaptation and rehabilitation of persons with visual disabilities. *Deutsche internationale Zeitschrift für zeitgenössische Wissenschaft*. 2021, №17, pages: 54-60

4. Костенко Т.М., Довгопола К.С. Information and Communication Technologies Usage in Working with Families of Early Aged and Preschool Children with Visual Impairments in Terms of Distance Psychological and Pedagogical Support/ Conference “Sustainable Development in the Post-Pandemic Period” (SDPPP-2021). *SHS Web of Conferences*. Volume 126 (2021). – **Tallinn, Estonia** <https://doi.org/10.1051/shsconf/202112603002>